

[Automatisk tekstet av Autotekst med NB Whisper. Kan inneholde feil.]

[Hans Geir Aasmundsen]

Hei, du lytter til Refil, podkasten om religion, filosofi og livssyn.

[Alessandro Falcetta]

En podkastserie fra Universitetet i Stavanger.

[Geir]

Mitt navn er Hans Geir Aasmundsen.

Jeg er religionsviter, og er mest opptatt av religion og filosofi ute i samfunnet, i politikken, kulturen, jussen og vitenskapen.

[Alessandro]

Og jeg heter Alisander Falcetta.

Jeg er teolog, og er mest opptatt av religion og filosofi på skolen, i hverdagen, i troslivet og lokalsamfunnet.

Velkommen til denne nye episoden til Refill.

Og i dag har vi en ny gjest.

Han heter ... Vær så god.

[Michael Gritzman]

Michael Gritzman.

Jeg er fra Oslo, men er egentlig født og oppvokst i København.

[Alessandro]

Flott, Michael Gritzman.

Og du er i dag her som representant for Det mosaiske trossamfund i Oslo.

Stemmer det?

[Michael]

Hvis du skulle være helt presis, jeg jobber og jeg arbeider i Det musaiske trossamfund i Oslo.

Men jeg jobber med det som heter informasjonstiltak. Regjeringen har en handlingsplan mot antisemittisme. Og vi er en del av handlingsplanen på den måten at vi bidrar med å dele oss selv.

Være i samtale, besøke skoleklasser, besøke lærerstudenter, ta imot barn i synagogen.

Kort og godt å dele med samfunnet hvem vi er, for at vi skal bli kjent med hverandre.

Også for at vi skal fortelle litt om vårt innenfra-perspektiv på den måten vi lever på.

[Alessandro]

Ja, for jeg tror at det ikke er så mange jøder i Norge.

Og da er det vanskelig for lærere og studenter å bli kjent med jødene.

For det er veldig få i Norge.

Hvor mange er dere?

[Michael]

Det er et godt spørsmål.

Heldigvis finnes det ingen offentlig registrering av jøder i Norge.

Men de to trossamfunn, de to registrerte menigheter i Oslo og i Trondheim, har til sammen litt under 900 medlemmer.

Vi pleier å si at det bor rundt 1500, kanskje opptil 2000 jøder i Norge.

Det er jo alt etter hvordan man definerer seg selv, og hvilken selvdefinisjon folk rundt omkring har.

Men uansett er det en svært liten minoritet.

Selv er det interessant fra når jeg reiser rundt og besøker ... lærerstudentklasser i Norge.

Og jeg stiller noen ganger samme spørsmål som deg, hvor jeg spør hvor mange tror du bor i Norge?

Og jeg har fått svar for alt fra 100 000 ned til det du sa her, 1500.

Og på ... Interessant at minoriteten er så utrolig liten, og samtidig er det en del av den offentlige samtalen og en del av den norske virkeligheten.

Dermed blir det et paradoks at minoriteten er utrolig liten, men likevel fyller noen ting i den offentlige samtalen.

[Alessandro]

Men jeg har glemt å nevne at vi er ikke bare to oss her.

Det er også Geir.

Og Geir beklager.

Jeg har rett og slett glemt deg ut.

[Geir]

Det er fort gjort.

Jeg er vant med det.

Mitt navn er Hans Geir Åsmundsen.

Jeg er religionsviter og jobber ved Universitetet i Stavanger.

Så jeg kan jo fortsette denne samtalen om jøder i Norge, og du snakker om hvor mange dere er, og hvor dere er.

Er det sånn at det er lett å se om man er jøde eller ei i Norge?

[Michael]

Det er et sammensatt spørsmål.

Jeg syns ikke det er vanskelig.

Men jeg vet at det er flere og flere som i den seneste tiden enten har valgt selv eller har følt at det ikke har stått fram med sin identitet.

I et større historisk perspektiv er dette veldig uheldig.

Jeg tenker på meg selv og min egen oppvekst.

Foreldregenerasjonen min dreide det seg om å ligge veldig lavt i terrenget.

Ikke vise seg frem, ikke gjøre seg bemerket, men bare ... få lov å leve ubemerket.

Det er ikke en god måte for en minoritet å leve på.

Og de siste 20-30 årene har den tendens jo forandret seg veldig bevisst fra vår side.

At det er bedre å være åpen og utadvendt.

Hele ideen med informasjonstiltakene er jo nettopp at våre unge møter andre unge.

At vi åpner dørene til synagogen.

Det er nettopp det som er meningen.

Så de siste par årene har nok vært litt et tilbakeskritt.

Jeg håper at det skal vendes.

Det er ikke noe godt å være i en slags offerposisjon.

Det er langt bedre å ta del i samfunnet og ha en god samtale om sin identitet, som er ...

Vi har jo jødiske veivisere.

Og de som ikke vet det, så er det jo ungdommer som reiser rundt, spesielt på VGS i landet, og deler sin identitet, sin oppvekst og den måten de lever på, som jøder i Norge.

Nettopp for å ufarliggjøre det og at vi skal bli kjent med hverandre.

Jeg vet at de har i flere varianter har laget en slags lek eller øvelse med studentene, med elevene, hvor de ... Den som jeg synes fungerer best, har jeg sett de gjør.

Det har vært når de deler ut sju ulike fag på små klistrelapper til elevene i klassen.

Og der sier de at grønt er religion, og blått er hvor du bor, og gult er dine interesser osv.

Og nå skal du velge de tre viktigste deler for deg, for din identitet.

Og det er vanskelig.

Tre ut og søk er vanskelig.

Og så snakker de om det, og så sier de at de må ta to vekk.

Så det er kun én tilbake.

Og det er selvfølgelig for å illustrere at jeg ønsker ikke å bli ...

Jeg er ikke bare jøden.

Jeg er også Michael.

Jeg elsker fotball.

Jeg er veldig glad i at danske landslag vinner i fotball, og også litt glad i at det norske landslaget vinner i fotball.

Jeg har mange deler av min identitet som kommer frem på ulike ... Men når du blir tvunget til det, så forstår også elevene at det ikke er noe godt å bli stemplet på én måte.

Men vi er alle sammen veldig ... Vi har jo mange deler av hvem vi er.

[Geir]

Såne identiteter kan godt leve sammen i én person, som du sier, i harmoni.

Det trenger jo ikke være motsetninger nødvendigvis.

Men hvordan opplever veiviserne at de blir mottatt når de reiser rundt og skal fortelle og vise seg fram?

[Michael]

Generelt så går det veldig, veldig godt.

Jeg tenker jo at norske ungdommer både er nysgjerrige og også er åpne og egentlig synes det er spennende å bli kjent med andre og noen som ikke er akkurat som dem selv.

Så etter ti år med norske, jødiske veivisere i skolekassene, da vil jeg si at erfaringene er gode.

Det er lett å hive frem.

Det er selvfølgelig alltid noen dårlige opplevelser.

Men det er sjeldenheten.

Normalt er det gode opplevelser.

Jeg kan fortelle at da jeg var til stede, da den daværende kommunalministeren presenterte oss for ideen om jødiske veivisere og viste at det syntes vi var en god idé ...

Jeg tror han hadde et sted i bakhodet at det skulle sitte en politibetjent og passe på veiviserne ute foran klasserommet.

Det er ikke tilfellet.

Det går veldig fint uten det.

Men samtidig ... Jeg underspiller ikke at det kan være vanskelige samtaler, vanskelige episoder.

Og jeg tror også jeg kan si, uten å si altfor sensitive ting, at ...

Det kan også være vanskelig med lærerne.

De fleste lærere er fantastiske, og så er det noen som er mindre fantastiske i forhold til å håndtere mangfold og sånn.

Så det er ikke kun blant elever, det er også blant lærere.

Men normalt sett går det veldig fint.

[Geir]

Men siden du har nevnt lærere og hvordan de møter mangfoldet og den mangfoldskompetansen som de skal tilegne seg, har du noen gode råd til de som skal bli lærere, for hvilke strategier eller holdninger og verdier de skal vise fram?

En god måte å være proppa i i dette tilfellet.

[Michael]

Det er et vanskelig spørsmål å svare på.

Jeg tenker jo egentlig at det at man er åpen og genuin nysgjerrig, og også prøver å forstå dynamikken blant ... sine egne elever og også blant andre som kommer og prøver å forstå det.

Det er heller ikke særlig morsomt å være en jødisk eller muslimsk elev i klassen og så få vite ... 'Ja, nå skal vi snakke med deg, fordi du skal jo feire en annen hellig dag i morgen.'

Det er ikke alle som syns om den måten å bli plassert i en boks på, så jeg tenker på sosial kompetanse hos læreren er veldig viktig.

Og ellers tror jeg åpenheten og viljen til å forstå ...

Hvor verdifullt det er med mangfoldet i klassen.

Hvor godt det er for undervisningen og for utdanningen.

[Alessandro]

Når det gjelder jødiske elever ... Det er ikke mange jødiske barn i Norge, men det er en del.

Og fra deres side, elevenes side og foreldrenes side, hvilke muligens utfordringer opplever de i klasserommet og i skolen?

[Michael]

Jeg kan ikke komme med konkrete eksempler, men det har vært noen dårlige opplevelser de siste par årene.

Jeg vet om et barn som har flyttet skole fordi det ikke lenger følte seg trygt på skolen hvor de gikk.

Jeg tror for de fleste er det ok.

Hvis jeg får lov å generalisere, som ikke er noen særlig god idé, men det kan vi gjøre blant venner som sitter her, så er det på barneskolen og på VGS som går det veldig godt.

Og ungdomsskolen er det vanskelig og fordi det er elever som har blitt litt eldre, og ikke alle er like modne, så det er der det kan være vanskelig å være minoritetslever eller jødiske levere.

Jeg har ...kjente ungdommer som har hatt det utrolig vanskelig i den perioden.

Som har gjort alt for å bli ferdig med ungdomsskolen fordi det har vært en vanskelighet å reise til de hvite bussene til Auschwitz, som ofte blir plassert i den perioden.

Jeg har hørt ganske forferdelige eksempler på ... hvor de under forberedelsene til turen har sett f.eks. Schindlers List Som er denne filmen om holocaust og både overlevende og ikke overlevende.

Hvor elevene har sagt de mest forferdelige ting.

Og hvor det har vært nesten umulig for den jødiske elev å være med i klassen.

Og har opplevd det som veldig tungt.

Så hvis man skal si det er veldig firkantet, så tror jeg fokus ...

Man bør være på ungdomsskoletrinnet, der det er den modning eller ikke modning av elever, hvor man skal være særlig oppmerksom på hvor tøft det kan være for noen som ikke er akkurat der som alle andre.

[Geir]

Det er jo en periode i livet hvor identiteter formes, og man prøver ut forskjellige ting og møter på utfordringer som man har lettere for å takle senere i livet.

Men det er jo en positiv ting å være jøde og ha en jødisk identitet.

Hva er det som kjennetegner en jøde?

Er det en etnisk kategori?

En religiøs kategori?

Det er sikkert sammensatt.

Men kan du si noe om det?

Hva er det som gjør at man er jøde?

[Geir]

Du stiller alle de vanskelige spørsmålene.

Jeg tror det er veldig forskjellig fra person til person.

Men jeg tror at det du selv tok fram, begrepet av ordet identitet, er veldig viktig, altså selvoppfattelsen.

Hva som i den selvoppfattelsen blir viktig for den enkelte, er også forskjellig.

Du sa selv at man former identiteten i en viss alder.

Da tror jeg det foregår veldig mye, og det går nettopp i mange ulike retninger.

Jeg tenker på meg selv.

Da jeg var barn, var jeg veldig stolt av hvem jeg var.

Og samtidig kan det være at, som jeg sa på ungdomsskolen om det som kan være utfordringer, så er det noen som ikke er så stolte, men heller syns det er litt skummelt å være litt spesiell.

Det er vanskelig, pga. at det er så få jøder i Norge, å trekke de helt store linjer.

Jeg tror det er utrolig individuelt hvordan man opplever seg selv og oppfatter seg selv.

Og man ser jo ofte at når jøder står fram på en eller annen måte, om det er i en avisartikkel eller i en radiosamtale, så sier man ofte at 'jeg er sånn' for å si at man ikke er religiøs.

Eller man ikke ... Det kan være ...

Selvoppfattelsen blir veldig viktig når man setter predikatet på seg selv.

Og da vil det ofte gå i én retning.

Når jeg reiser rundt, sier jeg at det er mange ulike måter denne identiteten bygges opp på.

Og jeg tar opp at det kan være religion, det kan være historie, det kan være tradisjon, det kan være identitet, det kan være minoritet, majoritet ... Det er så mange ting.

Så dette blir utrolig komplisert.

[Alessandro]

Men også det du påpeker, er veldig komplisert, for det er et stort mangfold av jødiske identiteter.

Kan du snakke litt om hva som er situasjonen i Norge?

Hvilke retninger innenfor jødedom finner man?

Og ja, noe sånt.

[Michael]

Flott at du stiller spørsmål.

Det er en av mine hjertesaker, spesielt i forhold til skole- eller undervisningssektoren.

Jeg sier at mange nye bøker som brukes i undervisning, blir bedre og bedre.

Og en ny generasjon som heldigvis er flott skrevet av flotte og dyktige forfattere.

Spesielt tidligere, når man har tre sider om jødedommen, bruker man to og en halv side på å fortelle om tre forskjellige retninger i jødedommen.

Konservative reformer og ortodokse sånne.

Det mener jeg er helt meningsløst, spesielt i forhold til Norge.

Det hadde kanskje vært relevant i forhold til USA, hvor det bor fem millioner jøder, og hvor ting er delt opp på en annen måte.

Retninger har ikke noen spesiell mening i Norge og i vår del av verden.

Alle er forskjellige.

De to menighetene som er organisert jødisk liv i Norge, nemlig i Trondheim og i Oslo, definerer seg som ortodokse menigheter til tross for at det er veldig få ortodokse jøder i Norge.

Det betyr at man bruker det tradisjonelle rammeverket, og så lever de fleste hjemme på ...

Skal vi si veldig liberalt, eller veldig ikke ifølge reglene, hvis man ser sånn på det?

Eller nesten veldig variert.

Men de som ikke praktiserer, har ikke noen egen definisjon av at de er reformjøder, som du ville hatt i USA.

Det er noen som har det, men de har ofte røtter nettopp i USA.

[Geir]

Hvordan er troslivet og praksis og ritualer og den type ting?

Hva er det jøder gjør for noe som er annerledes?

F.eks.

enn kristne og muslimer og folk som gjerne ikke regner seg selv som religiøse.

Er det noen høytider som er viktige?

Eller noen ...?

Sabbaten, er den viktig?

[Michael]

Igjen er det et utrolig flott spørsmål, for på norsk bruker vi ordet tro veldig om det området som det produseres podkaster om.

Og tro er jo veldig lite en del av ... både undervisning av jødiske barn og de ting man går rundt og tenker på til daglig ... Ordet forkynnelse finnes ikke.

Så det handler veldig mye om hva man gjør.

Og når det handler mye om hva man gjør, da er det også stor forskjell på i hvilket omfang en familie eller en person praktiserer.

Nå er det eksempelvis ... Den store sesongen med helligdager starter nå om et par uker.

Og Rosh Hashana, som altså er nyttårsfesten, og etterpå Yom Kippur, som er ...

Det er jo stort oppmøte.

Det er jo liksom årets store høytider.

Samtidig tror jeg ikke at folk går rundt og definerer seg som mer truende eller mindre truende i den perioden.

Det er igjen ... Dette er en del av kulturen, en del av tradisjonen, en del av hvordan folk er.

Og alt etter nivå av den måten den enkelte praktiserer på, der blir kanskje også feiringen markert på den måten.

Så på mange måter er alt av det du gjør, og veldig lite av hva du tenker, så litt i forhold til ditt spørsmål.

Rosh Hashana, når man spør ethvert jødes barn, sier de at de skal spise epler med honning, for de ønsker hverandre et søtt år.

Eller vi skal høre på Shofar dette hornet man blåser i synagogen.

Det er jo veldig enkle svar, men det er ikke det som endrer innholdet for de fleste, eller å si at vi har en hyggelig familiemiddag og den type ting.

Og så kan vi gjerne ha en lang samtale om det religiøse innholdet i festen, men det er nok for de fleste ikke det som nødvendigvis er det som preger fra morgen til aften for de fleste i den perioden.

[Geir]

Det er et godt svar.

Jeg er enig.

Jeg trakk litt på troslivet sjøl som religionsviter, som er vant til å problematisere tro, tradisjon, ritualer, tilhørighet ... Du nevnte dette med forkynnelse.

Er det ikke forkynnelse i jødedommen?

Det mange er opptatt av når de tar lærerutdanning og skal jobbe i skolen, er fritaksretten.

Og fritaksretten, den gjelder mot forkynnelse.

Så barnet ditt trenger ikke delta i den undervisningen som kan virke forkynnende.

Er dette noe som jødene er veldig opptatt av, at hvis f.eks.

en gudstjeneste, så skal vi ikke gå der?

Da bruker vi fritaksretten.

Eller er det noe som man tenker at her kan vi lære om de andre og delta?

Hvordan forholder man seg til den?

[Michael]

Jeg tror det også er veldig forskjellig fra familie til familie.

Jeg tror nok mange velger at deres barn ikke skal delta i gudstjeneste.

Men jeg kjenner også familier som har sagt at det er helt ok, det er mine barn, de tåler det og sånn.

Her har du den prinsipielle delen hvor jeg mener det er helt absolutt at man ikke skal tvinge noen til å høre på forkynnelse.

Og så har du den praktiske delen.

Det er ikke noe morsomt å være det eneste barnet som ikke skal være med når man har en feiring i kirken og sitter i klasserommet og skal lage tegninger.

Det er ikke en enkel situasjon å håndtere.

Så det prinsipielle er det ingen tvil om, også i praksis blir det litt forskjellig.

[Alessandro]

Det fins ikke noen jødiske skoler i Norge, men det fins en jødisk barnehage.

Hva kjennetegner en jødisk barnehage i forhold til kommunale barnehager.

[Michael]

Grunnen til at man startet Den jødiske barnehagen for snart 40 år siden, er i de årene å gi barna en slags trygghet i deres identitet, eller kanskje også å bli kjent.

De færreste familier praktiserer hellige dager sånn hjemme.

Det blir en del av deres hverdag at de bakker flettebrød om fredagen.

Og før Rosh Hashana, om et par uker, så kanskje i barnehagen.

De snakker om det og kanskje dypper epler i honning og sier godt nyttår til hverandre.

Det er den identitetsskapende delen av det.

Ellers er det helt vanlig underlagt den norske barnehageloven og alt hva det er med naturopplevelser og å bli sosialisert og miljø ... Alt det der er jo selvfølgelig helt vanlig.

Men det er noen gode år hvor ...

Hvor barn skaper relasjoner også til minoriteten ... som blir en del av deres omgangskrets til dels i tiden som kommer.

Men også skaper trygghet om hvem de er.

[Alessandro]

Ja, jeg tenker ... Det er barnehager, kristne barnehager ... Og kristne skoler og jødiske barnehager som tar vare på den identiteten.

For å komme tilbake til det som Geir spurte om ritualer ... Når jeg tenker ritualer, tenker også noen som er ansvarlig for disse ritualene.

Man trenger en struktur.

Og dere har en rabbin eller flere rabbiner og andre.

Kan du beskrive for oss hvordan deres trussamfunn er organisert?

[Michael]

Det kan jeg godt si.

Bare først ... Det som barn i barnehagen gjør ... Det kommer ikke en rituell mester som forteller hva de skal gjøre.

Men det er jo i den daglige gangen i barnehagen ... Eksempelvis om fredagen, hvor de baker brød sammen og tenner lys sammen ...

Det er ikke noen som er initiert, eller hvor man behøver øvrighetspersoner.

Så det er en del av hverdagen.

Når det gjelder selve oppbyggingen, så er det interessant nok at ... rabbinerens rolle og prestens rolle er veldig forskjellig.

Nå snakket vi om forkynnelse, og rabbinerens rolle i en menighet er jo ofte, spesielt i et lite samfunn som vårt,

Det er jo en altnulig mann, altnulig person.

Og interessant nok, de fleste i synagogen har forventninger om at rabbineren leder gudstjenesten.

Det er det jo ikke.

Rabbinerne har ikke noen spesiell plass i en tradisjonell gudstjeneste.

Nå er det sånn at vi har en ... Som regel om lørdagen er det en preken.

Det er ikke noen integrert del av gudstjenesten, og det er jo ...

Litt spesielt for vår del av verden, den vestlige verden, når man har forsøkt å skape noe på språk folk forstår.

En tale.

Men det er ikke noe forkynnende.

Det er ofte presentasjon av en idé eller en tanke som kan ha en religiøs tanke eller islett bak seg.

Men ikke en forkynnelse overfor de som er kommet til stede.

Hvis du bor i et større samfunn, så kan det være at du har rabbiner som er ansatt for å holde oppsyn med koschermat, og ansatte av koschertilsynsvirksomhet, som reiser rundt fra morgen til kveld overalt og holder tilsyn.

Andre kan være rabbiner som underviser på periodiske skoler.

Her blir det litt av hvert.

Men det er jo å holde den jødiske kunnskapen og den religiøse kunnskapen som skal til i strukturen.

Men å si det har en spesiell plass.

Man kan si det er den religiøse autoritet i den forstand at den personen som er mest syndig i de jødiske regler ... kan det være med mat og spørsmål om mat

[Alessandro]

Hvordan velger dere rabbiner?

Hvordan gjorde dere det?

[Michael]

Det er jo ikke hver dag.

Men det er jo interessant nok også at også historisk har det vært nedenfra og opp.

Det har alltid i historisk tid, og i veldig gammel historisk tid, og også i nyere tid, så har det vært ...

Rabbinerne hadde vært dem som folket har ment skulle representere dem.

Ikke som at noen har utpekt og sagt at nå skal Person X fungere som religiøs leder i Oslo.

Det er altså ikke sånn i det hele tatt.

Så når man velger rabbiner, så foregår det på en generalforsamling.

Og det foregår jo ikke så ofte.

Men valgt er medlemmene.

[Geir]

Og medlemmene er både kvinner og menn og kan kvinner blir rabbiner?

[Michael]

Du kommer til det gode spørsmålet.

Rammen om de samfunn vi har i Oslo som eksempel, der har man det man kaller for en moderne, ortodokse ramme.

Hvis du ser på det over hele verden, så er det veldig nye tilnærminger.

Det vil være litt spesielt for et så lite samfunn å få det til å fungere.

Men det er ikke noe teologisk dårlig uttrykk mot det.

Men det har ikke vært praksis.

Og der skjer veldig mye i den jødiske verden nå, og jeg vil tro at det kommer til å forandre seg i en eller annen form, men hvordan kan jeg ikke si ... Så her og nå så er det ikke mulig.

Men det står ikke noe om det i noen lover.

Det er nærmest uskrevet.

Det står ingen steder.

[Geir]

Et litt mer praktisk spørsmål som høres veldig enkelt ut, som kanskje er det, men gjerne ikke er det.

Du sa rabbinene måtte avgjøre hva som var kosher og ikke.

Kan du fortelle litt om hva kosher er for noe?

[Michael]

Det mest gjennomgripende ved jødisk praksis, er jo at spiseregler ... Det fins jo regler for hva man kan spise, og spesielt hva man ikke kan spise.

Så veldig kort fortalt så er kosherregler at man ikke blander kjøtt- og melkeprodukter i samme måltid.

At kjøttet ... At det er noen ting noen dyr tillater, andre ikke tillater.

Vi spiser ikke svinekjøtt.

Man spiser storfe og ...

Man blander dem ikke sammen.

Så det er visse fisk og visse dyr man ikke spiser.

Og dyrene må være kosher slaktet for at man kan spise det.

Og man blander ikke kjøtt og melk.

Det er veldig bredt og hurtig sagt på spisereglene.

Det neste spørsmålet kan jeg svare på allerede nå.

Man har ikke lov, ifølge norsk lov ... Koscherslaktemetoden, skjekting, har man ikke lov til i Norge.

Ble for øvrig forbudt i 1929 etter en famøs stortingsbehandling.

Tror det var det første landet i Europa som forbød det, før Tyskland.

Det fins et unntak fra samene, som samisk har lov til å bruke deres slaktemetode, som ikke er så mye forskjellig fra den jødiske slaktemetoden, fordi de har kulturelt fritak.

Når alt dette er sagt, så er det ... Hvis man vil kjempe en prinsipiell sak, kan man kjempe for å fjerne forbudet.

Det er ikke mulig å drive koscherslakt, men det er ekstremt lille markedet i Norge.

I praksis fungerte det ved at man importerte fra land rundt oss i Europa hvor det er koscherslakting, og anerkjente det som er firmaer som har lov å eksportere innenfor EU og det med EØS.

Og myndighetene hjelper veldig med det.

Så det er på en måte den typisk norske begge veier.

[Geir]

Pragmatikk kan du kalle det for, men dobbeltmoral kan du òg kalle det.

[Michael]

Det sier jeg ikke.

[Geir]

Nei, jeg sa ikke at du sa det.

Man kan kalle forskjellige ting ... Men det er jo interessant, da.

Men så er det sånn et spørsmål her ...

Barn som går på skolen, kan ikke alltid huske alle reglene.

De har gjerne lært det hjemme, men plutselig gjør de en feil, og så spiser de noe som ikke var lov.

Det kan også voksne gjøre.

Da tenker man fra en kristen bakgrunn.

Eller at vi kan be om tilgivelse.

Vi kan få en slags synsforlatelse, f.eks.

Er det noen sånne regler eller muligheter?

Jeg har spist svin i ti år, men nå skal jeg slutte.

Er det greit, rabbiner?

[Michael]

Det er ikke sånn.

Det dreier seg om at man prøver å praktisere reglene, og det er ingen som holder regnskap med det.

Det er jo opp til ... Du må jo selv vurdere hva du vil.

Noen ganger stiller barn nysgjerrige barn og stiller spørsmålet ... 'Hva skjer hvis du spiser svin?

Da må jeg skuffe dem veldig.

Det faller ikke en stein ned fra himmelen og slår meg i hodet.

Det er det beste svaret å...

Det er ikke så mange jødiske barn som kommer fra hjem, som praktiserer ...

Det er noen, og litt forskjellig i praksis.

Kulturelt finnes det familier som ikke spiser svinekjøttet, men som ellers ikke praktiserer kosherreglene.

Det er ingen logisk forklaring på det, men det er kanskje en kulturell forklaring.

[Alessandro]

Ja, men jeg tenker at vi har snakket mye om ... Kanskje en del om skolen og så videre.

Jeg vet ikke om det er noe som du kanskje ønsker å tilføye ellers vi avrunder episoden?

Er det noe du syns vi burde kommunisere til lærere og lærerstuderenter som kanskje ...?

[Michael]

Det beste jeg kan si, spesielt når vi har snakket om spiseregler ... Spesielt hvis man er lærer i en klasse med mindrebarn, altså barneskolen ... Da er det beste å ta opp med foreldrene, hvis man skal feire 17. mai ... Kan det være et problem med maten man spiser?

Jeg tror alltid man kan finne gode løsninger.

For mange, både jødiske og muslimske barn, er det ikke sikkert at det betyr så mye.

For noen gjør det, og det kan læreren ikke vite på forhånd.

En god samtale kan løse problemet, utfordringen, eller det som kan være man skal ta hensyn til.

Å finne løsninger er vanligvis ikke vanskelig.

Hvis man legger et problem ut av det, så er det vanskelig.

Men å finne en løsning er ikke spesielt vanskelig hvis man ønsker å finne en god måte av det kan fungere på.

[Geir]

Enig, det er alltid mulig å finne gode pragmatiske løsninger, å være løsningsorientert og ikke minst å ha en god skole-hjem-samarbeid som vi prøver å legge vekt på i utdanningen.ch

[Alessandro]

Men vi takker deg så mye, Michael.

Og kanskje vi klarer å ha en ny episode med deg.

Det er ikke usannsynlig, tror jeg.

For det er så mange temaer som vi gjerne vil snakke med deg.

Men iallfall for nå, takk for at du var med.

Takk.

[Michael]

Tusen takk.

[Alessandro]

Og takk til dere som har lyttet til oss, og vi ser fram til å få dere tilbake til neste episode til Refill